

SKOVHISTORISK SELSKAB,
Folehavevej 21,
Hørsholm.

EKSKURSIONSBERETNING.

Ekskursion til Farum Skovdistrikt 17. november 1957.

Lensbaron H. Berner-Schilden-Holsten bød velkommen og gav ordet til ekskursionens leder, kgl. skovrider Just Holten, der indledte med en almindelig oversigt over Farum Skovdistrikt.

Skovdistriktet består af 11 adskilte skove, ialt 1790 ha. Jordbunden er hovedsageligt leret grus, men er stærkt varierende indenfor forholdsvis små områder. Terrænet er bølget, og kun enkelte steder findes stejle bakker.

Farum Lillevang: Langs skovens grænse ser man her et stengærde, og skovrideren fortalte om skovseparationen i henhold til forordningerne af 1761 og 1805. Førstnævnte gjaldt de kongelige skove, og man må gå ud fra, at stengærdet om denne afdeling er rejst i årene umiddelbart efter 1781.

Bevoksningen, afd. 242, var gammel og frembragt 1813. Efter at Engländerne havde "ranet" vor flåde i 1807, var interessen for egedyrkning meget betydelig. Det var en national opgave at frembringe eg til skibsbygning, og i første halvdel af det 19de århundrede blev der anlagt mange egebevoksninger, såvel i de kongelige som i de private skove. Senere tabte interessen for egedyrkingen sig - jernskibe - og fra sidste halvdel af det 19de århundrede haves ikke mange egebevoksninger.

Efter at have passeret den nedlagte Slangerupbane kom vi til en gammel stensat brønd i en lille granholm i afd. 239. Skovrider Holten mente, at denne brønd var gravet i overdrevet som vandingsbrønd for kreaturerne. Man kendte ikke noget til tidligere bebyggelse i denne del af Farum Lillevang, men vidste, at denne del af skoven tidligere havde henligget som overdrev for de Farum bønder.

Tæt ved brønden løb en jordvold gennem skoven. Dette dige var resterne af skellet mellem to "kobler" (udt. "kogler") indenfor Farum Overdrev. Oven på diget havde yderligere været rejst risgærde for at hindre kreaturerne i at gå fra det ene kobbel til det andet. Man drøftede de forskellige typer af risgærder: 1) en enkelt række stavrer rammes i jorden, og der flettedes af større og mindre grene og særlig af unge slanke stammer et tæt hegn. 2) to rækker stavrer rammes i jorden med $\frac{1}{2}$ - 1 alens afstand; herimellem pressedes unge stammer, grene og ris. Det skete ofte, at gårderne i løbet af vinteren blev brugt på ildstederne, så man måtte rejse nye næste år.

Man steg nu til vogns og kørte til afd. 252, hvor skovrideren viste nogle yngre nåletrægrupper i den ældre bøgeskov. Disse havde tidligere været skovplanteskoler. Transportmidlernes udvikling havde her sat sit præg på skovbrugets planteskole drift. Den hurtige transport i biler medførte, at planteskole driften kunne centraliseres og altså billiggøres. De små lokale planteskoler

forsvandt, og disse firkantede smågrupper, bevokset med en anden træart end afdelingens træart, var de synlige minder om dem - et led i skovdyrkningens udviklingshistorie.

Lidt vest herfor nåede man den tidligere "embedsjord" til skovridergården, hvor skovrideren drev et landbrug på omkr. 35 tdr. land. Disse tjenestejorder var i naturaløkonomiens tid nødvendige for livets opretholdelse, men bliver tilplantet, nu da bager, malkemand og købmand bringer varer ud til selv den fjerneste afkrog.

Skovrideren fremviste en kanonkugle fra svenskekrigene, da der forefaldt kamphandlinger på egnen. Kanonkuglen var fundet i en af de nedlagte planteskoler.

I udkanten af Farum Lillevang, afd. 251 og 252, besteg ekskursionen de gamle kæmpehøje med de kulinariske navne Kaffehøj og Fedthøj. Højene er omgivet af en gammel bøgebevoksning, der blev fredet omkr. 1900 på initiativ af overførster, dr. P. E. Müller. Bevoksningen er rest fra den betydelige selvfornyelse, der fremkom i vore skove under den store kvægst 1745-51, da skovene havde fred for de græssende kreaturer. Holberg skriver herom 1748: (Epistola XIV, Tom II) "Og som ingen U-lykke er saa stor, at jo deraf noget Godt kand flyde, saa kand herved Skovene, som udi en Tiid af 100 Aar almindeligen have været udi saadan Aftagelse, at man inden stakket Tiid kand vente at see dem gandske øde, igien komme til nye Vext ..."

Professor K. Gram gjorde opmærksom på den vrang form hos adskillige af bægene og påviste den hos den yngre opvækt.

Man steg til vogns og efter at have passeret et gammelt pottemagersted, hvori Karl Nielsen fra Værløse Museum havde udgravet flere læs potteskår, kørte man ad snoede veje gennem Terkelskoven og Mølleådal.

Terkelskov, hvis historie skovrider Holten berettede under frokosten, består af 3 omtrent lige store skovdele, hvoraf den ene står på gammel skovgrund, den anden er indtaget til skov omkring 1860, den sidste del i 1938.

Man kørte ad snoede og bakkede veje gennem den gamle skovdel, som også kaldes Møllerskoven, fordi den tidligere møller i Hestetang mølle har benyttet græsningssretten her. Skoven går ned til Mølleåen, hvor der har ligget en vandmølle i kongelig eje. Møllerne hed en tid lang skiftevis Terkel Jensen og Jens Terkelsen, hvorefter skovens navn. Møllen blev nedlagt i 1876, og bygningerne anvendes nu til skovløberbolig (Hestetangshus), i hvis have en møllesten tjener som bord.

På det sted, hvor man ad vejen mod Farum passerer Mølleåen (Hestetangsåen), ligger et lille stråtekt bindingsværkshus, som er resterne af en gård, "Kalkgården", der også har været i kongelig eje, og på hvis jorder der i 1ste halvdel af forrige århundrede er drevet kalkbrænderi for kongelig regning.

Ruiner af kalkovne findes flere steder i Terkelskov langs nordsiden af åen. Hele den midterste del af Terkelskoven, hvis terræn bærer tydeligt spor af at være omgravet ved kalkudvindingen, blev efter kalkværkets nedlæggelse tilplantet med nåletræ, som på den hertil uegnede jord i de sidste 30 år er blevet afløst af løvskov. Den del af "Kalkgården"'s jorder, der lå syd for åen, blev solgt, og

køberen nedbrød den gamle "Kalkgård", hvorefter det foran omtalte lille hus dog blev levnet, og opbyggede den nye "Kalkgård" på bakken ved Farum-Garløse vejen. Gården drives nu dels med fåreavl og dels som traktørsted. Her endte formiddagens ekskursion, og frokosten spistes.

Eftermiddagens første punkt var ved indkørslen til skovfogedstedet ved Garløse Ore, hvor man frysende nød udsigten over Hølleådalene ved den store fredede elm. Af skovdyrkningshistorisk interesse påviste skovrideren en ca. 40 årig granbevoksning, der var resultat af 1ste verdenskrigs store renafrifter. Ved nytillæggelsen kneb det såvel med at skaffe løvtræplanter som med at få disse til at trives på de store renafrifter. Resultatet blev, at Farum distrikt - som så mange andre distrikter - har en del granbevoksninger fra denne periode.

Ekskursionen kørte videre forbi skovfogedstedet med den store fredede bøg til Femvejskrydset, hvor skovrideren Holten og forstkandidat Jarlev gjorde rede for parforcejagten. De rette veje, der mødtes i "stjerner", var sigtelinier, hvorfra man kunde følge jagtens gang. Jagtbetjentene til hest og hundene følger hjorten, indtil den slår over fra trav - hjortens naturlige løbeart - til gallop, hvorved den hurtigt udmattes og "stilles". Herefter kommer jagtens herre ind i billedet, og mens jagtbetjentene holder hjorten, giver herren den fangst med hirschfængeren.

Når "Fem Veje" i afd. 191 stod nogle smukke douglasgraner, som var plantet i 1890'erne. På distriktet sagde traditionen, at skovfoged A. Levdal havde plantet dem. Skovfogeden, der deltog i ekskursionen, benægtede dette. Om herkomsten vidste man intet. Skovrideren berettede, at planteskolerne i 1890'erne som reklame havde uddelt et mindre antal douglasplanter sammen med de bestilte plantepartier for at få gjort arten kendt og værdsat i skovbruget. Træerne var fuldstændig sunde, 53-86 cm. i diameter og 29-35 m. høje.

Man steg igen til vognen og kørte til en af von Langens afdelingssten, der står i nuværende afd. 211. Skovrideren fortalte om von Langens indførsel ikke alene af egentlig fremmede træarter; men på Farum distrikt var der vist næppe tvivl om, at ær og avnbøg før von Langens tid ikke var vildtvoksende. I løbet af de små 200 år, der var gået siden, havde navnlig æren bredt sig, så den nu var uhyre almindelig på distriktet. I nærheden af de steder, hvor de Langenske Planter har stået, men mangler i større afstand fra disse.

Bevoksningen ved von Langens afdelingssten bestod af gammel bøg, og skovrideren Vendelsø henledte opmærksomheden på den dårlige bøgkvalitet, der findes i de ældre bevoksninger i Nordsjælland og efterlyste en forklaring. Skovrideren Holten og professor Gram mente, at den negative selektion - den stadige hugst af de bedste træer - i forbindelse med ufuldstændige kulturer bar skylden. Professor Hermansen gjorde opmærksom på, at de jævnlige bølgebevoksninger på de private distrikter, hvor man i modsætning til statsskovene havde benyttet de såkaldte svineforyngelser, var betydeligt bedre, fordi man her havde haft en mere fuldstændig foryngelse. Den korrekte svineforyngelse foregik på følgende måde: Inden oldenfaldet sendte man svinene ind i skoven, hvor de ved deres roden i jorden bearbejdede denne. Efter oldenfaldet dreves de igen i en ganske kort pe-

riode ind i bevoksningen, hvor de under deres søgen efter olden rodede og trampede en stor del ned i jorden.

Gennem afd. 221 - en 48 årig bevoksning af ranke hollandske ege - kom man frem til endnu et karakteristisk minde fra von Langens tid, 2 smukke gamle skovfyr. Lensbaronen målte omkredsen på den største af træerne til 197 cm.

Ekskursionen sluttede i den 40 ha store Maglemose, som tidligere var en åben mose med tørveskær og græsslet, men som blev tilplantet med gran og fyr i 1870'erne. Hovedparten af den anvendte fyr var af svensk oprindelse, hvilket tydeligt gav sig til kende ved den ranke vækst og slanke kron.

Lensbaron H. Berner-Schilden-Holsten, der bragte en hilsen til ekskursionens leder og deltagere fra Selskabets formand, takkede skovrider Holten hjerteligt for den meget interessante skovhistoriske tur, hvor såvel ældre som nyere skovbrugshistoriske minder var blevet demonstreret på en fængslende og fornøjelig måde.

Ekskursionen talte 29 deltagere.

P. Chr. Nielsen.